

صد سال شعر زنان ایران

مُتَخَبَّ شعر آزاد، نیمایی و سپید

کامیار عابدی

صد سال شعر زنان ایران

(۱۲۹۹-۱۳۹۹)

مُنتخَب شعر آزاد، نیمایی و سپید

کامیار عابدی

انسترات مُروارید

سرشناسه: عابدی، کامیار، ۱۳۴۷-
 عنوان و پدیدآور: صد سال شعر زنان ایران (۱۳۹۹-۱۲۹۹)، مُنتخب شعر آزاد، نیمایی و سپید/ کامیار عابدی.
 مشخصات نشر: تهران: انتشارات مروارید، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص
 شابک: 978-964-191-953-7
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.
 موضوع: شعر فارسی - قرن ۱۴ - مجموعه‌ها
 موضوع: Persian poetry - 20th century - Collections
 موضوع: شعر فارسی - قرن ۱۴ - مجموعه‌ها
 موضوع: Poetry - Women authors - 20th century - Collections
 رده‌بندی کنگره: PIR ۴۱۹۰
 رده‌بندی دیویی: ۸۶۲۰۸ / ۸۱۶
 شماره کتابخانه ملی: ۸۴۹۰۲۹۸

انتشارات مروارید

تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی دانشگاه تهران، پلاک ۱۱۸۸ / ص. پ. ۱۶۵۴ - ۱۳۱۴۵
 دفتر: ۶۶۴۰۰۸۶۶ - ۶۶۴۱۴۰۴۶ - ۶۶۴۸۴۶۱۲ فاکس: ۶۶۴۸۴۰۲۷ فروشگاه: ۶۶۴۶۷۸۴۸
<https://instagram.com/morvaridpub> - <https://telegram.me/morvaridpub>
www.morvarid.pub

صد سال شعر زنان ایران

(۱۳۹۹-۱۲۹۹)

مُنتخب شعر آزاد، نیمایی و سپید

کامیار عابدی

تولید فنی: الناز ایللی
 صفحه‌آرایی: تینا حسامی
 چاپ اول: زمستان ۱۴۰۰
 لیتوگرافی: طاووس رایانه
 چاپ و صحافی: الفبا
 تیراژ ۵۵۰

شابک ۷-۹۵۳-۱۹۱-۹۶۴-۹۷۸ 978-964-191-953-7 ISBN

۱۱۵۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱ پیش سخن ۵۱ مهشید درگهی (۱۳۲۰) ۵۲ مروا نیلی (۱۳۲۰) ۵۳ غزل تاجبخش (۱۳۲۱) ۵۴ پروانه میلانی (۱۳۲۱) ۵۵ مینا اسدی (۱۳۲۲) ۵۶ مینا دست‌غیب (۱۳۲۲) ۵۷ رقیه کاویانی (۱۳۲۳) ۵۸ صفورا نیری (۱۳۲۳) ۶۰ مهناز آذرnia (۱۳۲۴) ۶۱ نوشین بیات (۱۳۲۴) ۶۲ دل‌آرا قهرمان (۱۳۲۴) ۶۳ عاطفه گرگین (۱۳۲۴) ۶۴ بهار رها دوست (۱۳۲۵) ۶۵ قدسی قاضی‌نور (۱۳۲۵) ۶۶ شهین حنانه (۱۳۲۶) ۶۷ هما سیار (۱۳۲۶) ۶۸ سیمین برلیان (۱۳۲۷) ۶۹ ناهید کبیری (۱۳۲۷) ۷۰ ژیلّا مُساعد (۱۳۲۷)	۲۵ شمس کسمایی (۱۲۶۲) ۲۶ زاله اصفهانی (۱۳۰۰) ۲۷ پروین بامداد (۱۳۰۳) ۲۹ پروین دولت‌آبادی (۱۳۰۳) ۳۱ ماهرخ پورزینال (۱۳۰۹) ۳۳ آذر خواجوی (۱۳۰۹) ۳۵ منیر طه (۱۳۰۹) ۳۶ پوران فرخزاد (۱۳۱۰) ۳۷ مهین مجتهدزاده (۱۳۱۲) ۳۸ فروغ فرخزاد (۱۳۱۳) ۳۹ طاهره صفارزاده (۱۳۱۵) ۴۰ سپیده کاشانی (۱۳۱۵) ۴۲ میمنت میرصادقی (۱۳۱۶) ۴۴ فروغ میلانی (۱۳۱۶) ۴۵ شاداب وجدی (۱۳۱۶) ۴۶ مهستی بحرینی (۱۳۱۷) ۴۸ پروانه فروهر (۱۳۱۷) ۴۹ لیلا کسرا (۱۳۱۸) ۵۰ شهرزاد بهشتی (۱۳۲۰)
--	---

زهرآ سیاوش آبکنار (۱۳۳۳).....	۱۰۰	پرتو نوری علاء (۱۳۲۷).....	۷۱
سهیلا صارمی (۱۳۳۳).....	۱۰۱	کافیة جلیلیان (۱۳۲۸).....	۷۳
ناهید عباسی (۱۳۳۳).....	۱۰۲	ناهید یوسفی (۱۳۲۸).....	۷۵
روح انگیز کراچی (۱۳۳۳).....	۱۰۳	نسرین جافری (۱۳۲۹).....	۷۶
نازنین نظام‌شهیدی (۱۳۳۳).....	۱۰۴	مهری رحمانی (۱۳۲۹).....	۷۷
فرزین هومان‌فر (۱۳۳۳).....	۱۰۵	عفت کیمیایی (۱۳۲۹).....	۷۸
نسرین رنجبر ایرانی (۱۳۳۴).....	۱۰۶	مهوش مساعد (۱۳۲۹).....	۷۹
مینا صمدی لشکریانی (۱۳۳۴).....	۱۰۸	کبری میرسعیدی (۱۳۲۹).....	۸۰
مهشید نقاش‌پور (۱۳۳۴).....	۱۰۹	فیروزه میزانی (۱۳۲۹).....	۸۱
فریده بُرازجانی (۱۳۳۵).....	۱۱۰	سیمین چایچی (۱۳۳۰).....	۸۲
فرشته ساری (۱۳۳۵).....	۱۱۱	سیمین رهنمایی (۱۳۳۰).....	۸۳
ناهید سرشکی (۱۳۳۵).....	۱۱۲	همایون‌ناج طباطبایی (۱۳۳۰).....	۸۴
سیلوانا سلمان‌پور (۱۳۳۵).....	۱۱۳	فهیمه غنی‌نژاد (۱۳۳۰).....	۸۵
مرسده لسانی (۱۳۳۵).....	۱۱۴	پوران کاوه (۱۳۳۰).....	۸۶
کیان‌دُخت پرتوی (۱۳۳۶).....	۱۱۵	فریده حسن‌زاده (۱۳۳۱).....	۸۷
معصومه باغیان (۱۳۳۷).....	۱۱۶	مریم حسین‌زاده (۱۳۳۱).....	۸۹
ناهید باقری گلداشمیت (۱۳۳۷).....	۱۱۷	حمیده رئیس‌زاده (۱۳۳۱).....	۹۰
مهناز بدیهیان (۱۳۳۷).....	۱۱۸	مهرانگیز رساپور (۱۳۳۱).....	۹۱
طاه پرنیان (۱۳۳۷).....	۱۱۹	هایده حسین‌زاده بهرامی (۱۳۳۲).....	۹۲
فریماء فرهت‌نیا (۱۳۳۷).....	۱۲۰	مهری شاه‌حسینی (۱۳۳۲).....	۹۳
پروین نگهداری (۱۳۳۷).....	۱۲۱	زهرآ طاهری (۱۳۳۲).....	۹۴
سوری احمدلو (۱۳۳۸).....	۱۲۲	بتول عزیزپور (۱۳۳۲).....	۹۵
منصوره اشراقی (۱۳۳۸).....	۱۲۳	رُباب مُحب (۱۳۳۲).....	۹۶
نرگس الیکایی (۱۳۳۸).....	۱۲۴	بنفشه حجازی (۱۳۳۳).....	۹۷
نسرین بهجتی (۱۳۳۸).....	۱۲۵	مهین خدیوی (۱۳۳۳).....	۹۸
شکوفه تقی (۱۳۳۸).....	۱۲۶	فاطمه راکمی (۱۳۳۳).....	۹۹

۱۵۶.....	زهره خالقی (۱۳۴۲).....	۱۲۷.....	فربیا صدیقیم (۱۳۳۸).....
۱۵۷.....	مریم مشرف (۱۳۴۲).....	۱۲۹.....	آذر کتابی (۱۳۳۸).....
۱۵۸.....	سهیلا میرزایی (۱۳۴۲).....	۱۳۰.....	آذر کیانی (۱۳۳۸).....
۱۵۹.....	ندا ابکاری (۱۳۴۳).....	۱۳۱.....	سوسن میهن‌خواه (۱۳۳۸).....
۱۶۰.....	فیروزه فزونی (۱۳۴۳).....	۱۳۲.....	فرشته وزیری‌نسب (۱۳۳۸).....
۱۶۱.....	فیروزه یحیی (۱۳۴۳).....	۱۳۳.....	سیما یاری (۱۳۳۸).....
۱۶۲.....	شمسی پورمحمدی (۱۳۴۴).....	۱۳۴.....	فائزه سیدرضازاده (۱۳۳۹).....
۱۶۳.....	فخری دشتی (۱۳۴۴).....	۱۳۵.....	فرزانه شهنر (۱۳۳۹).....
۱۶۴.....	سوزان بهادری (۱۳۴۵).....	۱۳۶.....	زهره قربانی (۱۳۳۹).....
۱۶۵.....	رؤیا تفتی (۱۳۴۵).....	۱۳۷.....	شهین منصوری آرانی (۱۳۳۹).....
۱۶۶.....	رؤیا حکاکیان (۱۳۴۵).....	۱۳۸.....	افسانه نجومی (۱۳۳۹).....
۱۶۷.....	مهتاب خرمشاهی (۱۳۴۵).....	۱۴۰.....	فرشته یمنی شریف (۱۳۳۹).....
۱۶۸.....	میترا شاه‌صفی (۱۳۴۵).....	۱۴۱.....	شیوا ارسطویی (۱۳۴۰).....
۱۶۹.....	پویک مجابی (۱۳۴۵).....	۱۴۲.....	منیره پرورش (۱۳۴۰).....
۱۷۰.....	مه‌آ محقق (۱۳۴۵).....	۱۴۳.....	خاطره حجازی (۱۳۴۰).....
۱۷۱.....	زهره اسکندری (۱۳۴۶).....	۱۴۴.....	مهناز حمیدی (۱۳۴۰).....
۱۷۲.....	مهناز چالاکی (۱۳۴۶).....	۱۴۵.....	میترا سرانی اصل (۱۳۴۰).....
۱۷۳.....	آفاق شوهانی (۱۳۴۶).....	۱۴۶.....	پروین سلاجقه (۱۳۴۰).....
۱۷۴.....	آزاده طاهایی (۱۳۴۶).....	۱۴۷.....	مینا میرصادقی (۱۳۴۰).....
۱۷۵.....	مریم نیازی‌مهر (۱۳۴۶).....	۱۴۸.....	مینو نصرت (۱۳۴۰).....
۱۷۶.....	میترا یاقوتی (۱۳۴۶).....	۱۴۹.....	سودابه امینی (۱۳۴۱).....
۱۷۷.....	فربیا خیاطی (۱۳۴۷).....	۱۵۰.....	شیده تامی (۱۳۴۱).....
۱۷۸.....	هنگامه درخشان (۱۳۴۷).....	۱۵۲.....	ری‌را عباسی (۱۳۴۱).....
۱۷۹.....	نیلوفر شیدمهر (۱۳۴۷).....	۱۵۳.....	آریتا قهرمان (۱۳۴۱).....
۱۸۰.....	مهرنوش قربانعلی (۱۳۴۷).....	۱۵۴.....	مهتاب کرانشه (۱۳۴۱).....
۱۸۱.....	فرزانه قوامی (۱۳۴۷).....	۱۵۵.....	روشنک بی‌گناه (۱۳۴۲).....

۲۱۰.....	سیما عبداللہی (۱۳۵۱).....	۱۸۲.....	شوکت منصوری (۱۳۴۷).....
۲۱۱.....	الہام عسکری (۱۳۵۱).....	۱۸۳.....	لادن نیکنام (۱۳۴۷).....
۲۱۲.....	آنژیل عطاپی (۱۳۵۱).....	۱۸۴.....	چیتا یثربی (۱۳۴۷).....
۲۱۳.....	لیلا فرجامی (۱۳۵۱).....	۱۸۵.....	کبوتر ارشدی (۱۳۴۸).....
۲۱۵.....	کیانوش فرید (۱۳۵۱).....	۱۸۶.....	مریم اسحاقی (۱۳۴۸).....
۲۱۶.....	زہرا قنبرزادہ (۱۳۵۱).....	۱۸۷.....	نازنین بہادری (۱۳۴۸).....
۲۱۸.....	ثریا کھریزی (۱۳۵۱).....	۱۸۸.....	سولماز سیستانی (۱۳۴۸).....
۲۱۹.....	مانا آقایی (۱۳۵۲).....	۱۸۹.....	ساغر شفیعی (۱۳۴۸).....
۲۲۰.....	آہو آل آقا (۱۳۵۲).....	۱۹۰.....	اللہ شیر خدا (۱۳۴۸).....
۲۲۱.....	آسیہ امینی (۱۳۵۲).....	۱۹۱.....	دریا لیراوی (۱۳۴۸).....
۲۲۲.....	فرزانہ بابایی (۱۳۵۲).....	۱۹۲.....	سوسن یزدانی (۱۳۴۸).....
۲۲۳.....	شیمہ تیمار (۱۳۵۲).....	۱۹۳.....	ملاحت اسداللہی (۱۳۴۹).....
۲۲۴.....	مہری جعفری (۱۳۵۲).....	۱۹۴.....	معصومہ افراشی (۱۳۴۹).....
۲۲۶.....	زہرا جمشیدی فر (۱۳۵۲).....	۱۹۵.....	فریبا حمزہای (۱۳۴۹).....
۲۲۷.....	زہرا حیدری (۱۳۵۲).....	۱۹۷.....	مژدہ درستکار (۱۳۴۹).....
۲۲۸.....	لیلا خادمزادہ (۱۳۵۲).....	۱۹۸.....	ندا کامیاب (۱۳۴۹).....
۲۲۹.....	مریم ژہدی (۱۳۵۲).....	۱۹۹.....	لالہ موسوی (۱۳۴۹).....
۲۳۰.....	افسانہ غیاثوند (۱۳۵۲).....	۲۰۰.....	ناہید نوروزی (۱۳۴۹).....
۲۳۱.....	نازنین فرزاد (۱۳۵۲).....	۲۰۱.....	منصورہ نیکوگفتار (۱۳۴۹).....
۲۳۲.....	بیتا ملکوتی (۱۳۵۲).....	۲۰۳.....	سودانہ باباگپ (۱۳۵۰).....
۲۳۳.....	گراناز موسوی (۱۳۵۲).....	۲۰۴.....	نرگس رجایی (۱۳۵۰).....
۲۳۴.....	فرح نیازکار (۱۳۵۲).....	۲۰۵.....	رؤیا زرین (۱۳۵۰).....
۲۳۵.....	پگاہ احمدی (۱۳۵۳).....	۲۰۶.....	الہام کریمی (۱۳۵۰).....
۲۳۶.....	اللہ تاجیکزادہ آریایی (۱۳۵۳).....	۲۰۷.....	مریم نوابی نژاد (۱۳۵۰).....
۲۳۷.....	صدف درخشان (۱۳۵۳).....	۲۰۸.....	نازنین رحیمی (۱۳۵۱).....
۲۳۸.....	فرنگیس شتیا (۱۳۵۳).....	۲۰۹.....	ماندانا زندیان (۱۳۵۱).....

۲۶۷.....	رؤیا شاه حسین زاده (۱۳۵۶).....	۲۳۹.....	زیبا کرباسی (۱۳۵۳).....
۲۶۸.....	لیلا صادقی (۱۳۵۶).....	۲۴۰.....	مهسا ملک مرزبان (۱۳۵۳).....
۲۶۹.....	هانا فرد کریمیان (۱۳۵۶).....	۲۴۱.....	پونه ندایی (۱۳۵۳).....
۲۷۰.....	نرگس باقری (۱۳۵۷).....	۲۴۲.....	شهلا پیرجانی (۱۳۵۴).....
۲۷۱.....	فاطمه سادات حسینی (۱۳۵۷).....	۲۴۳.....	ساناز داودزاده فر (۱۳۵۴).....
۲۷۲.....	زهرا طهماسبی (۱۳۵۷).....	۲۴۴... (۱۳۵۴)	ثریا/ سریا داودی حموله (۱۳۵۴).....
۲۷۳.....	بهناز عباسی رشتی (۱۳۵۷).....	۲۴۵.....	شیدا محمدی (۱۳۵۴).....
۲۷۴.....	فرناز فرازمند (۱۳۵۷).....	۲۴۶.....	سارا محمدی اردهالی (۱۳۵۴).....
۲۷۵.....	بهاره فریس آبادی (۱۳۵۷).....	۲۴۷.....	هانا مهر (۱۳۵۴).....
۲۷۷.....	سندی مؤمنی (۱۳۵۷).....	۲۴۸.....	الینا نَریمان (۱۳۵۴).....
۲۷۸.....	بهار نوروزی سده (۱۳۵۷).....	۲۴۹.....	افسانه توکلی (۱۳۵۵).....
۲۸۰.....	مریم هوله (۱۳۵۷).....	۲۵۰.....	شیرین ترابی (۱۳۵۵).....
۲۸۱.....	هنگامه هویدا (۱۳۵۷).....	۲۵۱.....	سپیده جُدیری (۱۳۵۵).....
۲۸۲.....	ستاره امین الهی (۱۳۵۸).....	۲۵۲.....	معصومه داوودآبادی (۱۳۵۵).....
۲۸۳.....	آزیتا حقیقی جو (۱۳۵۸).....	۲۵۴.....	لیلی گله داران (۱۳۵۵).....
۲۸۴.....	شیرین خسروی (۱۳۵۸).....	۲۵۵.....	انسیه موسویان (۱۳۵۵).....
۲۸۵.....	آزاده زارعیان (۱۳۵۸).....	۲۵۶.....	مهديه نظری (۱۳۵۵).....
۲۸۶.....	غزاله زرین زاده (۱۳۵۸).....	۲۵۷.....	شبنم آذر (۱۳۵۶).....
۲۸۷.....	مریم سید افقهی (۱۳۵۸).....	۲۵۸.....	راضیه بهرامی (۱۳۵۶).....
۲۸۹.....	سروناز سیدی (۱۳۵۸).....	۲۵۹.....	فرناز جعفرزادگان (۱۳۵۶).....
۲۹۰.....	طاهره صالح پور (۱۳۵۸).....	۲۶۰.....	رُزا جمالی (۱۳۵۶).....
۲۹۱.....	راضیه فرمانی (۱۳۵۸).....	۲۶۱.....	لادن خداپنده (۱۳۵۶).....
۲۹۲.....	فیروزه محمدزاده (۱۳۵۸).....	۲۶۲.....	نعیمه دوستدار (۱۳۵۶).....
۲۹۳.....	مریم منصوری (۱۳۵۸).....	۲۶۳.....	بهاره رضایی (۱۳۵۶).....
۲۹۴.....	کیانا برومند جاوید (۱۳۵۹).....	۲۶۵.....	کتایون ریزخراتی (۱۳۵۶).....
۲۹۵.....	نرگس برهمند (۱۳۵۹).....	۲۶۶.....	شاهنده سبحانی (۱۳۵۶).....

۳۲۷.....	هَدی احمدی (۱۳۶۲).....	۲۹۶.....	سپیده خنجر (۱۳۵۹).....
۳۲۸.....	الهام اسلامی (۱۳۶۲).....	۲۹۷.....	نیلوفر صالحی (۱۳۵۹).....
۳۲۹.....	آرزو رضایی مجاز (۱۳۶۲).....	۲۹۹.....	لیلا کُردبچه (۱۳۵۹).....
۳۳۰.....	شینم سلطانی (۱۳۶۲).....	۳۰۰.....	مریم مسیح (۱۳۵۹).....
۳۳۱.....	مینو سلیمی (۱۳۶۲).....	۳۰۱.....	سپیده مختاری (۱۳۵۹).....
۳۳۲.....	فاطمه شمس (۱۳۶۲).....	۳۰۳.....	مریم یوسفی (۱۳۵۹).....
۳۳۳.....	سمانه عابدینی (۱۳۶۲).....	۳۰۴.....	نسترن بشردوست (۱۳۶۰).....
۳۳۴.....	مریم علاءامجدی (۱۳۶۲).....	۳۰۵.....	مهناز جُندی (۱۳۶۰).....
۳۳۵.....	نقیسه مرادی (۱۳۶۲).....	۳۰۶.....	روجا چمنکار (۱۳۶۰).....
۳۳۶.....	نشاط میرمهدی (۱۳۶۲).....	۳۰۷.....	آتفه چهارمحالیان (۱۳۶۰).....
۳۳۷.....	صدیقه نارویی (۱۳۶۲).....	۳۰۸.....	شوکا حسینی (۱۳۶۰).....
۳۳۸.....	زینب یوسفی (۱۳۶۲).....	۳۰۹.....	ساره دستاران (۱۳۶۰).....
۳۳۹.....	صغرا امیری (۱۳۶۳).....	۳۱۰.....	آیدا عمیدی (۱۳۶۰).....
۳۴۰.....	فرزانه بابایی (۱۳۶۳).....	۳۱۱.....	نگین فرهود (۱۳۶۰).....
۳۴۱.....	عاطفه ترخمی (۱۳۶۳).....	۳۱۳.....	الهام گُردی (۱۳۶۰).....
۳۴۲.....	تارا حیدری (۱۳۶۳).....	۳۱۴.....	سارا مهرداد (۱۳۶۰).....
۳۴۳.....	سارا خلیلی جهرمی (۱۳۶۳).....	۳۱۶.....	معصومه احمدی (۱۳۶۱).....
۳۴۴.....	غزاله شمعدانی (۱۳۶۳).....	۳۱۷.....	آزاده حسینی (۱۳۶۱).....
۳۴۵.....	عطیه عطارزاده (۱۳۶۳).....	۳۱۸.....	فاطمه حقوردیان (۱۳۶۱).....
۳۴۶.....	حمیده قنبری (۱۳۶۳).....	۳۱۹.....	سایه درختیان (۱۳۶۱).....
۳۴۷.....	غزال مرادی (۱۳۶۳).....	۳۲۰.....	نیمه علی نقی زاده بهبهانی (۱۳۶۱).....
۳۴۸.....	آیدا گلنسایی (۱۳۶۳).....	۳۲۱.....	کبری فدوی (۱۳۶۱).....
۳۴۹.....	صفیه منصوری (۱۳۶۳).....	۳۲۲.....	فاطمه گیلانی (۱۳۶۱).....
۳۵۰.....	مهرآوه نام آور (۱۳۶۳).....	۳۲۳.....	هوده وکیلی (۱۳۶۱).....
۳۵۱.....	سپیده نیکرو (۱۳۶۳).....	۳۲۴.....	گلاره هنری (۱۳۶۱).....
۳۵۲.....	ثنا نصاری (۱۳۶۴).....	۳۲۵.....	سمیرا یحیایی (۱۳۶۱).....

۳۷۳.....	آنا رضایی (۱۳۶۶)	۳۵۳.....	زهرآ زمان (۱۳۶۴)
۳۷۵.....	شیرین هیاریان (۱۳۶۶)	۳۵۴.....	صبا زواره‌ای (۱۳۶۴)
۳۷۶.....	مهسا رهنما (۱۳۶۷)	۳۵۵.....	فریبا شادلو (۱۳۶۴)
۳۷۷.....	سبا پاکدل (۱۳۶۸)	۳۵۶.....	زینب کریمی بابا احمدی (۱۳۶۴)
۳۷۸.....	راضیه حیدری (۱۳۶۸)	۳۵۷.....	آرزو کواکبیان (۱۳۶۴)
۳۸۰.....	میترا فردوسی (۱۳۶۸)	۳۵۸.....	مینا مهرآفرین (۱۳۶۴)
۳۸۲.....	آزاده بشارتی (۱۳۶۹)	۳۵۹.....	مهناز لشکری (۱۳۶۴)
۳۸۳.....	آزاده صالحیان (۱۳۶۹)	۳۶۰.....	نرگس یعقوب‌پور (۱۳۶۴)
۳۸۵.....	آیدا مجیدآبادی (۱۳۶۹)	۳۶۱.....	راضیه رضایی (۱۳۶۵)
۳۸۶.....	لیلا نوروزی (۱۳۶۹)	۳۶۲.....	شهره رنج‌ور (۱۳۶۵)
۳۸۷.....	مائده امینی (۱۳۷۰)	۳۶۴.....	مهرناز قربانعلی (۱۳۶۵)
۳۸۹.....	مهستی حسینی (۱۳۷۲)	۳۶۵.....	عارفه لک (۱۳۶۵)
۳۹۰.....	فاطمه اشعری (۱۳۷۳)	۳۶۶.....	سمیرا نیک‌نوروزی (۱۳۶۵)
۳۹۱.....	هما شاهانی (۱۳۷۴)	۳۶۷.....	طاهره بارانی (۱۳۶۶)
۳۹۲.....	گیتا شمسی (۱۳۷۴)	۳۶۸.....	آزاده تیشه‌برسر (۱۳۶۶)
۳۹۳.....	فهیمه جهان‌آبادی (۱۳۷۵)	۳۶۹.....	سمیرا چراغ‌پور (۱۳۶۶)
۳۹۴.....	محدثه رثوفی (۱۳۷۵)	۳۷۰.....	زهره چورلی (۱۳۶۶)
۳۹۵.....	پروین نخعی‌نژاد (۱۳۷۷)	۳۷۱.....	شیوا خالدی‌نیا (۱۳۶۶)
		۳۷۲.....	نرگس دوست (۱۳۶۶)
۳۹۶.....	نمایه‌القایی نام شاعران		

با یاد زُهره بانو اسدی؛ مادرم

پیش سخن

- «اعتقاد دارم که این مورد یکی از تجارب کاملاً متداول زنان نویسنده است: بی نهایت رسوم قراردادی مربوط به جنس دیگر مانع آن‌ها می‌شود».

- «یک زن چیست؟ به شما اطمینان می‌دهم که نمی‌دانم. باور نمی‌کنم شما هم بدانید. تا زمانی که او خودش را در تمام زمینه‌های هنر و حرفی که در مهارت بشر است، نشان نداده باشد، باور نمی‌کنم».

- «حالا اوایل قرن بیستم است و تا چند سال پیش، [زن به] تنهایی از خانه بیرون نمی‌آمد و اصلاً اظهارنظر نمی‌کرد و اوضاع از این قرار بود: ماندن در پشت صحنه، برای تمام آن چند هزار سال، این سکوت مرموز بی‌ نشان».

(گزین گویه‌هایی از ویرجینیا وولف، صص ۶۸-۶۵)

الف. در جهان کهن، حضور زنان در عرصه‌های فرهنگی بسیار محو جلوه می‌کند. اگر دامنه این عرصه‌ها را به شعر منحصر کنیم، درمی‌یابیم که در لابه‌لای تذکرها و منتخب‌های ادبی، گاه نام زنانی را هم می‌توان یافت. اغلب آنان به شیوه‌ای تفننی و ذوقی، به آراستن و نظم بخشیدن احساس و کلمه‌هایشان پرداخته‌اند. البته، این گروه از خاندان‌های فرهنگی یا سیاسی برخاسته‌اند نه طبقه‌های دیگر. شاعران زن در ادوار کهن، به گونه و طرز مردان شاعر شعر و غزلی گفته‌اند. شمار زنان شاعر، هرچه به زمانه متأخر نزدیک‌تر می‌شویم، فزونی

یافته است. رابعه دختر کعب قُزداري (سده ۴ ه‍.ق) مَهستی گنجه‌ای (سده ۶ ه‍.ق) از جمله‌ی اندک بانوانی هستند که تا حدی سنت‌های اجتماعی و ادبی عصر را به کناری زدند. به‌رغم سروده‌های پراکنده و محدود، تاریخ ادبیات نام ایشان را از یاد نبرد. هرچند، روزگار حضور آنان را به هیچ‌روی برنمی‌تافت.

ب. در اواخر سده نوزدهم و به‌ویژه در اوایل سده بیستم میلادی، زنان ایرانی، به‌تدریج، با دگرگونی‌های اجتماعی و انسانی جدید همراه شدند. صورتی دیگر از زندگی در میان شماری از آنان رواج یافت. آنان در زمینه‌های گوناگون فرهنگی به تکاپو پرداختند. شکل‌های سنت‌کیشانه حضور زنان را به ابرام و انتقاد و اعتراض نهادند. کوشیدند پوسته تنگناها را نادیده بگیرند. به جست‌وجوی هویتی گمشده برآمدند یا آن‌که هویتی دیگر را طلب کردند. روان‌شناسی زنان شاعر در این دوره، جلوه‌هایی خودآگاه یا ناخودآگاه از خواسته‌ها و آرزوهای انسانی و زنانه آنان است - گاه به‌صراحت، گاه به‌اشاره. نمونه‌وار به آثار سه تن از آنان توجه می‌کنیم.

پ. زرین تاج فرزند ملامحمد صالح بَرغانی قزوینی را اغلب به نام طاهره می‌شناسند. به سال ۱۲۳۳ ه‍.ق (حدود ۱۱۹۶ ه‍.ش = ۱۸۱۷ م) در قزوین زاده شد. به تحصیل علوم دینی پرداخت. وی در این راه به ایده‌هایی رسید که توجه برخی از هم‌روزگاران‌ش را هم جلب کرده بود. سید کاظم رشتی، از دانشمندان شیخی مذهب، بدو لقب قُرّة‌العین داد. قُرّة‌العین در انجمن‌ها و گفت‌وگوهای مذهبی، با شور و وجد از آراء خود و هم‌اندیشان‌ش دفاع می‌کرد. در پایه‌های فکری‌اش نوعی عقیده به تصوف آشکار است. تلقی‌اش را از دین، کمابیش می‌توان عرفانی نامید. در شعرها و غزل‌های او آرزوهای اجتماعی و انسانی در پرتو نگاهی مریدانه به مرادی شکل گرفته است که می‌تواند همه نیازها و خواسته‌های معنوی و فکری را برآورده کند. زرین تاج، بسیار زود، در سال ۱۲۶۸ ه‍.ق (حدود ۱۲۳۰ ه‍.ش = ۱۸۵۴ م) به قتل رسید. غزل بسیار زیبایی به مطلع

«گر به تو افتدم نظر، چهره به چهره، رو به رو

شرح دهم غم تو را، نکته به نکته، مو به مو»

به این بانوی شاعر و مجذوب منسوب شده که از او نیست. در مقابل، غزلی از خود او در همین زمینهٔ حسی و عرفانی نیز در دست است:

«در ره عشقت ای صنم، شیفتهٔ بلا منم
چند مُغایرت کنی؟ با غمت آشنا منم

پرده به روی بسته‌ای، زلف به هم شکسته‌ای
از همه خلق رسته‌ای، از همگان جدا منم

شیر تویی، شکر تویی، شاخه تویی، ثمر تویی
شمس تویی، قمر تویی، ذره منم، هُبا منم

نخل تویی، رُطَب تویی، لُعبت نوش لب تویی
خواجۀ باادب تویی، بندهٔ بی‌حیا منم

کعبه تویی، صنم تویی، دیر تویی، حرم تویی
دلبر محترم تویی، عاشق بی‌نوا منم

شاهد شوخ دلبرا، گفت به سوی من بیا
رسته ز کبر و از ریا، مظهرِ کبریا منم

طاهره، خاک پای تو، مستِ می لقای تو
منتظر عطای تو، معترف خطا منم»

(از صبا تا نیما، ج ۱، ص ۱۳۲)

ت. آگاهی‌های ما دربارهٔ گویندهٔ دیگر بسیار اندک است: نمی‌دانیم نیمتاج خاک‌پور سلماسی در چه سالی به دنیا آمد و در چه سالی درگذشت. فقط

می‌دانیم که از خانواده/ دهستان لکستان سلماس بوده است. او صاحب سه فرزند شده، در سال‌های میانه‌ی عمر به پایتخت آمده، و با زبان انگلیسی آشنا بوده است. از چند شعر اندکی که از او به یادگار مانده، سروده «کاوه» وی بسیار پُرشهرت است. نیم‌تاج این شعر را در سال ۱۳۳۷ ه‍.ق (حدود ۱۲۹۸ ه‍.ش = ۱۹۱۸ م) در «هنگام شورش آشوریان» در شمال غرب ایران سروده است: آرمان اجتماعی و سیاسی شاعر در وجود یک قهرمان بی‌نظیر و بی‌همتا به نتیجه می‌رسد. او مردان را به طنز و طعنه و جدّ مورد خطاب قرار می‌دهد تا چاره‌ای برای وضعیت آشفته میهن در دهه ۱۲۹۰ بیندیشند. اگر طاهره شاعری عرفان‌مسلك است، نیم‌تاج گوینده‌ای است ملی‌گرا، و مرتبط با شعر و شاعران دوره مشروطه:

«ایرانیان که فرّکیان آرزو کنند
باید نخست، کاوه خود جست‌وجو کنند

مردی بزرگ باید و غزمی بزرگ‌تر
تا حل مشکلات به نیروی او کنند

آزادگی به دسته شمشیر بسته‌اند
مردان هماره تکیه خود را بدو کنند

در اندلس، نماز جماعت به پا کنند [شود به پا]
آنها [روزی که] که قادیسیه به خون‌ها وضو کنند

ایوان پی‌شکسته مرمت نمی‌شود
صد بار اگر به ظاهر وی رنگ و رو کنند

شد پاره پرده عجم از غیرت شما
اینک بیاورید که زن‌ها رفو کنند

نسوان رشت، موی پریشان، کشیده صف
تشریح عیب‌های شما، مو به مو کنند

دوشیزگان شهر اُرومی، گشاده‌رو
 دریوزه‌ها [دریوزگی] به برزن و بازار و کو کنند

بس خواهران به خطهٔ سلماس، تاکنون [خون‌جگر]
 خون برادران همه سُرخابِ رو کنند

نوحی [نوح] دگر ببايد و توفان وی ز نو
 تا لکه‌های ننگ شما شست‌وشو کنند

[آنان که احتجاب زنان کرده‌اند ورد
 بهتر بود ز مردی خود گفت‌وگو کنند]

قانون خلقت است که باید شود ذلیل
 هر ملتی که راحتی و عیش، خو کنند»

(زنان سخنور، ج ۲، صص ۳۷۸-۳۷۹؛ موارد داخل قلاب از

روایت کهن‌تر: پیام زنان به مردان، ص ۴۶۱؛ دربارهٔ نیمتاج ر.ک.

اندیشه‌نگاران، صص ۱۱۴-۱۱۳)

ث. شعر در چهارچوب سنت‌های ادبی پس از بانوان شاعر دورهٔ قاجار - و دو نماد این شاعران، یعنی طاهره و نیمتاج - در آثار زنان شاعر دیگر، به‌ویژه عالم‌تاج/ ژالهٔ قائم‌مقامی (۱۳۲۵-۱۲۶۲)، پروین اعتصامی (۱۳۲۰-۱۲۸۵) و سیمین بهبهانی (۱۳۹۳-۱۳۰۶) متداوم می‌شود. این شاعران با گرایش‌های زنانه یا مادرانه، و با نگاهی مستقیم یا غیرمستقیم (تجربی، استعاره‌ای و تمثیلی) شماری از دیگر بانوان شاعر همدوره یا دوره‌های بعد از خود را به تجدّد در قالب‌های کهن شعر ترغیب می‌کنند. البته، هرچه با این قالب‌های کهن به پیش می‌آییم، با نوآوری‌هایی وسیع‌تر روبه‌رو می‌شویم. علاوه‌براین، نباید فراموش کرد که بانوان شاعر در راه تکاپوهای ادبی خود با دشواری‌های بسیار عمده‌ای نیز روبه‌رو بودند: انتشار سروده‌های ژالهٔ قائم‌مقامی دو دهه پس از درگذشت وی انجام پذیرفت، شعرهای پروین اعتصامی، قبل و بعد از عمر کوتاهش، با تردید و تشکیک برخی ادیبان و شاعران در انتساب این آثار بدو روبه‌رو شد، و سیمین بهبهانی نیز در راه

یافتن جهان شعری نو-سنت‌گرایانه‌ی خود ناگزیر، به یک راهپیمایی طولانی دست زد:

«مرد سیما ناجوانمردی که ما را شوهر است
مر زنان را از هزاران مرد نامحرم‌تر است

آن که زن را بی‌رضای او به‌زور و زر خرید
هست نامحرم به معنی ور به صورت شوهر است»

(دیوان بانو عالم‌تاج، ص ۷۰)

«روز شکار، پیرزنی با قباد گفت
کز آتش فساد تو جز دود آه نیست

روزی بیا به کلبه‌ی ما از ره شکار
تحقیق حال گوشه‌نشینان گناه نیست»

(دیوان پروین، ص ۲۲۶)

«خطی ز سرعت و از آتش، در آبگینه‌سرا بشکن
بانگ بنفش یکی تندر، در خوابِ آبی ما بشکن

خوابی به نرمی ابریشم، در کوهپایه‌ی آرامش
ای سیل، ضربت سیلی شو، بر چهر این خُنکا بشکن»

(جای پا تا آزادی، سیمین، ص ۴۷۰)

ج. شمس کسمایی - که منسوب است به دهکده‌ی کسما در غرب گیلان - در یزد چشم به جهان گشود. اما بخش نخست عمر او، به تبع زیست پدر، مادر و همسرش در قلمرو روسیه‌ی تزاری گذشت. او با زبان‌های روسی و ترکی آشنایی داشت. شمس در هنگام قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز می‌زیست. از یاران نشریه‌های *تجدد* و *آزادیستان*، و از همکاران تقی رفعت (۱۲۶۸-۱۲۹۹)، ادیب و تکاپوگر سیاسی کوتاه - زندگانی بود. این بانوی تجددخواه و ادیب یکی از فرزندان خود را در قیام جنگل میرزا کوچک‌خان در گیلان از دست داد. او، که

در سال ۱۲۶۲ به دنیا آمده بود، در سال ۱۳۴۰ در تهران درگذشت. پراهمیت‌ترین شعر وی سروده‌ای است در میانه چهارچوب کهن (مستزاد) و گستره نو، که در آن، شاعر از آرمان‌ها و آرزوهای جهان‌شمول و انسانی خود سخن گفته است: با شعر یادشده، کاروان شعر زنان نوگرای ایران در سال ۱۲۹۹ به راه می‌افتد. این شعر سرلوحهٔ مُنتخب حاضر قرار گرفته است.

ج. زنان شاعر در روند تجدد ادبی از شعر آزاد به سوی شعر نیمایی پیش رفته‌اند و از شعر نیمایی به سوی شعر سپید. یعنی روند عمومی شعر جدید فارسی در سال‌های ۱۳۹۹-۱۲۹۹ در آثار آنان نیز دیده می‌شود - حرکت از ساختار موسیقایی عروضی‌تر به سوی ساختاری منثور، و همزمان تغییر تدریجی زبان ادبی به سوی زبانی متمایل به گفتار. البته، در سروده‌های شماری از زنان، نمودهایی از توجه به سیاست و اجتماع، گاه به صورتی مستقیم و گاه به نحوی غیرمستقیم دیده می‌شود. در این نکته، تردیدی نیست. اما به نظر می‌رسد نسبت به آثار مردان شاعر، زنان به جهان فردی خود توجه خاص‌تری داشته‌اند. در واقع، زیست شخصی زنان در حیطهٔ عواطف، بخش پراهمیتی از آثار آنان را شامل می‌شود: دوست داشته شدن، و دوست داشتن. با این همه، نباید پنداشت که شعر زنان، یکسره وقف بر عاشقانه‌سرایی - وصل یا فراق‌اندیشی - است. زنان در حیطهٔ عواطف، با احضار احساس، به دیدن جزئیات زندگی مشتاق‌اند - آوای سیال روزانه‌ها و روزانگی‌ها در خانه و خیابان، در خانواده و اجتماع.

ح. در شعر زنان شاعر، رومانتیسیسم فردی یا اجتماعی، گاه منحصر است به رومانتیسیسم، و گاه همراه است با مدرنیسم. یعنی گاه با جهانی ساده‌تر روبه‌رویم و گاه با ساختارهایی پیچیده‌تر در زبان و شکل ادبی. به طبع، هرچه در سدهٔ یادشده پیش‌تر می‌آییم، از این یک نشانی بیشتری می‌توان یافت. البته، به لحاظ کمی، در نیمهٔ دوم این سده، بر شمار زنان شاعر افزوده می‌شود. زیرا، در این دوره امکان تحصیل و مطالعه و حضور آنان در قلمرو فرهنگ و اجتماع بیشتر است. چنین حضوری در روند عام شعر جدید فارسی بسیار تأثیرگذار است.

زیرا، نیمه دیگری از جامعه، به تدریج، به موقعیت حقیقی خود می‌رسد. علاوه بر این، حاصل دیگر این حضور، شاید نفوذ روح زنانه در قلمرو شعر فارسی است. در میان زنان شاعری که بر ساختارهای زبان، شکل و محتوای شعر جدید ایران تأثیر گذاشته‌اند، نام فروغ فرخزاد به نحو شگفت‌آوری می‌درخشد - شاعری با نیرویی نبوغ‌آسا در کلام که در دوره‌ای بسیار کوتاه - حدود یک دهه و نیم - توانست از اقلیم نوسنت‌گرایی به نوگرایی رخت بَرکشد. او مثل اعلای شاعری است که هم از ساختارهای فرهنگی، ادبی و شعری زمانه‌ی خود تأثیر پذیرفت و هم در ژرفای این ساختارها دگرگونی عمده‌ای ایجاد کرد. درواقع، فرخزاد مرزهای شعر مدرن فارسی را با ظرافت‌های موسیقایی و فضای کلام خود، به کلی، جابه‌جا کرد:

«تمام روز در آینه گریه می‌کردم

بهار پنجره‌ام را

به وهم سبز درختان سپرده بود

تنم به پیلۀ تنهایی‌ام نمی‌گنجید

و بوی تاج کاغذی‌ام

فضای آن قلمرو بی‌آفتاب را

آلوده کرده بود

[...]

نمی‌توانستم، دیگر نمی‌توانستم

صدای پایم از انکار راه برمی‌خواست

و یأسم از صبوری روحم وسیع‌تر شده بود

و آن بهار، و آن وهم سبز رنگ

که بر دریچه گذر داشت، با دلم می‌گفت:

نگاه کن

تو هیچ‌گاه پیش نرفتی

تو فرو رفتی»

خ. اگر به لحاظ شخصی، پروین اعتصامی متمایل به درون‌گرایی بود، فروغ فرخزاد، به هیچ وجه، در چنین موقعیتی قرار نداشت. پروین، به ویژه، به جزئیات امور زیستی در چهارچوب آشنای تمثیل در قالب‌های کهن توجه می‌کند. در مقابل، شعر فروغ، لبریز از دقت در جزئیات دیده و نادیده زیست، به قلمرو نوعی جنسیت‌اندیشی وارد می‌شود که از لحاظ نگاه و جهان مدرن، به کلی، در زبان فارسی بی‌سابقه است. پروین بر سنت‌های ادبی چیرگی بسیار عمده‌ای دارد. در این نکته شکی راه ندارد. اما با توجه به روند پرشتاب جامعه ایران به سوی مدرنیسم و مدرنیته، فاصله زمانی او و فروغ اندک، و فاصله فکری‌شان بسیار است: عوالم مادرانه‌ی پروین - با این که خود او از لذت مادری محروم ماند - با عوالم زنانه فروغ - با این که مادر شد اما پس از مدت کوتاهی، از فرزند دور ماند - بسیار متفاوت است.

د. صرف‌نظر از جایگاه ممتاز و متمایز فرخزاد در بیان آرزوها و موقعیت‌های زنانه، که در شعر شمار بسیار زیادی از شاعران زن استمرار یافته است، قلمروهای فردی و اجتماعی متعددی نیز در شعر زنان دیده می‌شود. یکی از شاعرانی که در آغاز، تا حدی، برخی آثارش در استمرار شعر فرخزاد در نظر گرفته شد، طاهره صفارزاده بود. اما بسیار زود، از دهه ۱۳۵۰ به بعد، بازگشت به سنت‌های مذهبی و نگاه انقلابی محتوای سروده‌هایش را درنوردید. پیش از او، ژاله اصفهانی از نخستین شاعران زنی بود که در دوره تجدد ادبی، بخش اعظم زندگی‌اش در مهاجرت (اتحاد شوروی پیشین، انگلستان) گذشت. از این‌رو، این ویژگی در شعرهایش نمودی خاص یافته است:

«پرندگان مهاجر

در این غروب خموش

که ابر تیره تن انداخته به قلّه کوه

شما شتاب‌زده راهی کجا هستید

کشیده پر به افق، تک‌تک و گروه‌گروه

چه شد که روی نمودید بر دیار دگر؟

چه شد که از چمن آشنا سفر کردید؟»

در مقابل، میمنت میرصادقی، که شاعری است در وطن مانده، به بالندگی دختران و زنان کشور در خانه و خیابان و اجتماع افتخار کرده است:

«با گیسوان بافته

رقصان

بر دوش

در کوچه می شتابد

تا شادی تمامی دنیا را

بازی کنان به خانه رساند

✽

سبز و جوان

با گیسوی سیاه پریشان

در کوچه می خرامد

تا عشق در به در را

- از بندها گریزان -

با امن آشیانه کشاند

✽

تاج بلند نقره به پیشانی

در کوچه می رود

تلخ و صبور

تا راز بزرگ را

شیرین و مهربان

در گوش اهل خانه بخواند

✽

در کوچه می شتابد

در کوچه می خرامد

در کوچه می رود

زن!

ذ. پس از فروپاشی اتحاد شوروی (پایان دهه ۱۳۶۰/۱۹۸۰) شعر زنان نیز، مانند سروده‌های مردان شاعر، از تلاطم‌هایی چند بی‌بهره نمی‌ماند. در دهه ۱۳۷۰ به‌ویژه تمایل به ساختارشکنی در زبان و شکل شعر سپید در بخشی از سروده‌های زنان شاعر پدیدار می‌شود. این جریان در دهه‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۰ تا حدود زیادی رو به تعدیل می‌نهد. البته، در این دوره، به‌لحاظ محتوا، قلمروهای سیاسی، اجتماعی، خانوادگی و فردی در آثار شاعران زن نیز دیده می‌شود. اما شاید قلمرو فردی برای شمار زیادی از آنان اهمیت بیشتری داشته باشد. با این همه، مسائل اجتماعی - با تأکید بر زیست زنانه - از سروده‌های زنان غایب به‌نظر نمی‌رسد. بی‌تردید، در دو دهه پایانی سده شمسی مورد نظر، گرایش شعر فارسی به سوی جهان بسیار پُرشتاب دیجیتال و فضای مجازی زیاد است. این ویژگی، علاوه بر رفع دشواری ممیزی، به قصار شدن شعر سپید و ساده شدن آن انجامیده است. علاوه‌براین، تمایل واپسین نسل این سده (متولدان دهه ۱۳۷۰) به انتشار شعر در جهان دیجیتال و فضای مجازی بسیار بیشتر از انتشار شعر به صورت چاپی (نشریه و دفتر شعر) است.

و. در پایان، اشاره به چند نکته درباره کتاب حاضر ضرورت دارد:

* آیا به‌طور کلی، می‌توان ادبیات را به دو بخش زنان و مردان تقسیم کرد؟ پاسخ به این پرسش بسیار بدیهی است: خیر. اما نکته‌ای را نباید فراموش کرد: حضور اجتماعی و فرهنگی زنان ایران در آغاز عصر تجدد، مجال وسیع برای ابراز ایده‌ها و کلمه‌هایشان فراهم آورده است. این مجال و حضور در قلمرو شعر بسی درخور اهمیت است. از این رو، به‌رغم پاسخ منفی به پرسش پیشین، شناخت و گردآوری آثار زنان شاعر در این دوره طولانی بایسته و درخور جلوه می‌کند نه لغو و بیهوده. با این همه، باید پذیرفت که شعر زنان شاعر، به‌تدریج با حفظ سبک‌شناسی لحن و محتوا و گاه بدون این تحفظ، در جریان عمومی شعر فارسی ادغام شده است. شاید این کتاب، و کتاب‌هایی نظیر آن، در واپسین مرحله‌ای قرار دارند که به ادبیات زنان به صورت مجزأ می‌پردازند.

* بدین ترتیب، مجموعه حاضر منتخبی است از شعر زنان در سال‌های ۱۳۹۹-

۱۲۹۹؛ برابر با سده خورشیدی ۱۳۰۰.

* در این مجموعه، فقط به شعر آزاد، نیمایی و سپید توجه شده است (گزینش شعر زنان در قالب‌های سستی با گرایش‌های متنوع فکری و زبانی در مجموعه‌ای دیگر انجام خواهد پذیرفت).

* به سبب شمار بسیار زیاد شاعران زن، از سرشناس و غیرسرشناس، و حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای، از هر شاعر فقط یک شعر انتخاب شده است.

* هدف این کتاب، تحلیل و بررسی آثار شاعران زن نبوده است (صاحب این قلم در کتاب به‌رغم پنجره‌های بسته، صص ۱۲۰-۲۲، تا حدودی به این تحلیل و بررسی نزدیک شده است).

* حضور شاعران در این مجموعه، به ترتیب سال تولد آنان بوده است. در صورت یکسان بودن سال تولد، ترتیب الفبایی نام شاعران رعایت شده است.

* از شاعرانی که سال تولدشان در منابع و مآخذ موجود به دست نیامد، نمونه‌ای در کتاب نقل نشده است. زیرا، حضور آنان با ساختار ستوی کتاب هماهنگ نبود.

* در اشاره به سال تولد شاعران، اغلب، منابع معتبر (به‌ویژه فهرست‌نویسی کتابخانه ملی ایران موسوم به فیفا) مورد رجوع بوده است (از شاعران یا علاقه‌مندان استدعا می‌شود موارد اشتباه را به گردآورنده یادآور شوند).

* در انتخاب شعرها، معیارهای ادبی و زیبایی‌شناختی، در کنار ویژگی‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناختی، به صورت همزمان مورد نظر بوده است. گردآورنده در حد علاقه و ذوق و تجربه شعرپژوهی خود کوشیده است تا موقعیتی اعتدالی را در گزینش سروده‌ها رعایت کند.

* با این همه، گردآورنده از نقص کار خود، به‌ویژه در دسترسی کامل به انبوه آثار منتشرشده از زنان شاعر در دو دهه ۱۳۸۰-۱۳۹۰ آگاه بوده است. از این‌رو، علاوه بر مطالعه و مرور دفترها، مجموعه‌ها و مجله‌های متعدد در این زمینه، در سال ۱۳۹۷ به صورتی وسیع، فراخوانی را در رسانه‌های چاپی و اینترنتی منتشر کرد تا به بخش‌هایی از آثار پنهان‌مانده از شاعران زن دست یابد. از لطف شاعرانی که در پی این فراخوان، دفترهای خود را ارسال کردند، صمیمانه سپاسگزارم. البته، از شاعران یا علاقه‌مندانی که حضور شعرهایی از

زنان شاعر را در این مجموعه خالی می‌بینند، خواهشمند است موضوع را به گردآورنده یادآور شوند تا در ویرایش‌های بعدی جبران مافات شود.

کامیار عابدی شال

تیر ۱۴۰۰، تهران

(khanbaba1906@gmail.com)

فهرست منابع و مآخذ

۱. از صبا تا نیما (تاریخ ۱۵۰ سال ادب فارسی، ج ۱، یحیی آرین پور، جیبی + فرانکلین، ۱۳۵۰).
۲. اندیشه نگاران زن در شعر مشروطه (روح انگیز کراچی، دانشگاه الزهراء، ج ۲، ۱۳۸۱).
۳. به رغم پنجره های بسته (شعر معاصر زنان، ک. ع، کتاب نادر، ۱۳۸۰).
۴. پیام زنان به مردان (نیمتاج سلماسی، به روایت علی زاده - سراب، آینده، مجلد ۲، ش ۶، شهریور ۱۳۰۶).
۵. جای پا تا آزادی (مجموعه اشعار، سیمین بهبهانی، نیلوفر، ۱۳۷۷).
۶. دیوان بانو عالمتاج قائم مقامی: ژاله (با مقدمه هایی از حسین پژمان بختیاری و جمشید امیربختیاری، ابن سینا، ۱۳۴۵).
۷. دیوان پروین اعتصامی (بر اساس طبع ابوالفتح اعتصامی، با مقدمه ولی الله درودیان، آیدین: تبریز، ج ۲، ۱۳۸۵).
۸. زنان سخنور (ج ۲، علی اکبر مشیرسلیمی، مؤسسه مطبوعاتی علی اکبر علمی، ۱۳۳۵).
۹. زنده رود (مجموعه شعر، ژاله اصفهانی، دانش: مسکو، ۱۳۴۴/۱۹۶۵).
۱۰. زیر خونسردترین برف جهان (مجموعه شعر، میمنت میرصادقی، مروارید، ۱۳۸۹).
۱۱. گزین گویه هایی از ویرجینیا وولف (لوس بونرو، ترجمه ناهید طباطبایی، چشمه، ج ۲، ۱۳۹۶).
۱۲. گزینۀ اشعار (فروغ فرخزاد، مروارید، ج ۱۵، ۱۳۹۸).

ز بسیاری آتش مهر و ناز و نوازش
از این شدت گرمی و روشنایی و تابش
گلستان فکرم
خراب و پریشان شد افسوس
چو گل‌های افسرده افکار بکرم
صفا و طراوت ز کف داده گشتند مأیوس...

بلی، پای بر دامن و سر به زانو نشینم
که چون نیم‌وحشی گرفتار یک سرزمینم
نه یارای خیرم
نه نیروی شرم
نه تیر و نه تیغم بود، نیست دندان تیزم
نه پای گریزم
از این روی، در دست همجنس خود در فشارم
ز دنیا و از سلک دنیاپرستان کنارم
بر آنم که از دامن مادر مهربان سر برآرم

۱۲۹۹

مأخذ: از صبا تا نیما (ج ۲، یحیی آرین‌پور، جیبی + فرانکلین، ۱۳۵۰، صص ۴۵۸-۴۵۷).

گیاه وحشی کوهم، نه لاله گلدان
مرا به بزم خوشی‌های خودسرانه مبر
به سردی خشن سنگ، خو گرفته دلم
مرا به خانه مبر
زادگاه من کوه است

ز زیر سنگی یک روز سر زدم بیرون
به زیر سنگی یک روز می‌شوم مدفون
سرشت سنگی من، آشیان اندوه است

جدا ز یار و دیارم دلم نمی‌خندد
ز من طراوت و شادی و رنگ و بوی منخواه

گیاه وحشی کوهم در انتظار بهار
مرا نوازش و گرمی به گریه می‌آرد
مرا به گریه میار...